

Juozas Ambrazevičius- Brazaitis

Lietuvos literatūrologas, pedagogas, žurnalistas ir publicistas, antinacistinės ir antisovietinės rezistencijos dalyvis, kultūros ir visuomenės veikėjas, profesorius. Gimė 1903-12-09 Trakiškiuose, Marijampolės valsčiuje. Mirė 1974-11-28 South Orange, Naujajame Džersyje, palaidotas Putnamo vienuolyno kapinėse, Konektikuto valstijoje (JAV). 2012-05-20 palaikai perlaidoti Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios šventoriuje.

Gimė ūkininkų šeimoje. 1916 m. įstojo į Marijampolės gimnaziją, dalyvavo moksleivių ateitininkų veikloje. Baigęs gimnaziją 1922–1927 m. studijavo Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo universitetas) Teologijos-filosofijos fakultete lietuvių literatūrą. Studijuodamas dirbo laikraščio „Lietuva“ redakcijoje, dalyvavo studentų ateitininkų veikloje. 1927 m. gruodžio mėn. su pagyrimu baigė universitetą. Literatūros žinias gilino Bonos universitete (1931–1932). Šiuo laikotarpiu paskelbė keletą savo studijų. Iš pradžių vienas, o vėliau su kitais parengė literatūros teorijos, lietuvių literatūros ir pasaulio literatūros vadovėlius gimnazijoms. Dalyvavo ateitininkų sendraugių veikloje, rūpinosi visuomenės ugdymo problemomis.

Kauno „Aušros“ gimnazijoje (1927–1943) dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą. 1934–1943 m. – Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Visuotinės literatūros istorijos katedros vyresnysis asistentas, Teologijos-filosofijos fakulteto neetatinis lektorius (1934–1940), VDU Filosofijos fakulteto extraordinarinis profesorius (1941–1943). Tautosakos komisijos prie Švietimo ministerijos narys (1938–1940), Kauno valstybinio dramos teatro repertuaro komisijos narys (1939–1940), Lietuvių katalikų mokslų akademijos narys. 1941 m. išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu.

Priešinosi Lietuvos prezidento Antano Smetonos autoritariniam režimui. 1936 m. buvo vienas pagrindinių „Naujojoje Romuvoje“ paskelbtos deklaracijos „Į organišką valstybę“ organizatorių. Deklaracija to meto spaudoje sukėlė aštrią diskusiją dėl valstybinės santvarkos ir valdymo principų. Jos teiginiai tapo svarbiu „jaunųjų katalikų“ grupės identifikaciniu požymiu. Dirbo žurnalistinį darbą dienraščiuose „Lietuva“ (1923–1927), „XX amžius“ (1936–1940), pagrindiniame laikraštyje „Į Laisvę“ (1942–1944), Niujorke leistame, tris kartus per savaitę ėjusiame laikraštyje „Darbininkas“ (1952–1974). Amerikoje atkūrė Lietuvoje pagrindinyje ėjusį politikos žurnalą „Į Laisvę“ ir buvo pirmasis jo redaktorius (1953–1959). 1938–1940 m. – Tautosakos komisijos prie LR Švietimo ministerijos narys.

Sustabdžius Laikinosios vyriausybės veiklą, 1941 m. spalio mėn. įkūrė pagrindinę antinacistinio pasipriešinimo organizaciją Lietuvių frontas (LF) su kariniu padaliniu „Kęstutis“ ir jai vadovaudamas vykdė gerai subalansuotą tautos išteklių išsaugojimo politiką, kūrė tobulesnės demokratijos koncepciją ateities Lietuvai, koordinavo valstybės atkūrimo pastangas. Šiam tikslui J. Ambrazevičiaus iniciatyva buvo įsteigta Tautos Taryba. 1943 m. įsikūrus VLIK'ui, vadovavo politiniam jo komitetui. 1944 m. gegužės–birželio mėnesiais gestapas suėmė dalį VLIK'o žmonių. Vengdamas suėmimo, J. Ambrazevičius pakeitė dokumentus ir toliau jau gyveno ir veikė Juozo Brazaičio pavarde. Tais pačiais metais, gresiant antrajai sovietų okupacijai, pasitraukė į Vokietiją. Vokietijoje toliau tęsė kovą už tautos teises. 1946–1951 m. dirbo VLIK'o Tarybų tarnyboje. Nesutarus dėl VLIK'o veiklos principų, 1952 m. persikėlė į JAV. KGB jį persekiojo iki pat jo mirties.

Svarbesni darbai: vadovėlis „Literatūros teorija“ (1930), „Visuotinės literatūros istorija“ (I ir II t. drauge su J. Griniumi ir A. Vaičiulaičiu, 1931, 1932, 1992), literatūros antologija „Naujieji skaitymai“ (I, II ir III t. drauge su A. Skrupskeliene ir A. Vaičiulaičiu, 1938, 1939, 1943), literatūrinė studija „Vaižgantas“ (1936), straipsnių rinkinys „Lietuvių rašytojai“ (1938). Suredagavo ir parengė spaudai K. Donelaičio „Metus“ (1940), parengė monografiją apie Maironį (1940), keletą lietuvių literatūros klasikų kūrinių leidimų: Vinco Pietario pasakų „Lapės gyvenimas ir mirtis“ (1930), romano „Algimantas“ (1940), Lazdynų Pelėdos apysakos „Klaida“ (1939), Maironio „Pavasario balsų“ VII–IX leidimus (1940–1944).

Gyvendamas JAV parašė biografines knygas apie Juozą Eretą „Jo didysis nuotykis“ (1972) ir Praną Padalį „Vienas iš rezistentų kartos“ (1974), dokumentinę knygą „Vienų vieni“ (lietuvių ir vokiečių kalbomis 1964, 1990, Vilnius), kurioje suformulavo iki šiol istoriografijoje vyraujančią lietuvių antinacinio ir antisovietinio pasipriešinimo koncepciją. 1980–1985 m. JAV išleisti šeši J. Brazaičio „Raštų“ tomai, 2000 m. Lietuvoje – jo korespondencijos ir dokumentų tomas „Ugninis

stulpas“. Bendradarbiavo „Lietuvių enciklopedijoje“ ir „Encyclopedia Lithuanica“, suredagavo ir papildė Juozo Lukšos-Daumanto knygos „Partizanai“ antrą leidimą (1960), išleido kelias knygas vokiečių kalba.

1994 m. Kauno Panemunės mikrorajono gatvė pavadinta J. Ambrazevičiaus-Brazaičio vardu. 2007 m. VDU Humanitarinių mokslų fakultete (K. Donelaičio g. 52) profesoriaus vardu pavadinta 608-oji auditorija. 2009 m. VDU (K. Donelaičio g. 52) II a. vestibulyje atidengti bareljefai ir atminimo lenta. 2009 m. suteiktas Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius (po mirties).

Parengė

LMA Organizacinio skyriaus
vyriausioji specialistė Valerija Paškauskienė

Naudoti šaltiniai:

LMA archyvas, asmens byla.

Stanislovas Buchaveckas. Visuotinė lietuvių enciklopedija.

https://lt.wikipedia.org/wiki/Juozas_Ambrazevi%C4%8Dius-Brazaitis

Nuotrauka iš VLE